

חיוב מזוזה במכולה ניידת

הקדמה:

מצוות עשה מן התורה, לכתוב פרשיות 'שמע' ו'והיה אם שמע' על קלף, ולקובעו על מזוזות הפתח, כדי שבכל זמן שיעבור האדם בפתח יזכור יחוד שמו יתברך הכתוב במזוזה, ובכך תהיה יראת ה' על פניו תמיד ולא יחטא. בנוסף, בכוח מצוות מזוזה להגן על הבית, והיא מהווה סמל לבית היהודי.

שאלה: בגדוד שלנו ישנן מכולות ניידות המשמשות למגורים. מכולות אלו מנוידות בכל מעבר של הגדוד, אחת למס' חודשים. האם מכולות אלו חייבות במזוזה?

א. מקור הדין

דברים פרק ו פסוקים ד,ט:

שָׁמַע יִשְׂרָאֵל... וְכָתַבְתֶּם עַל-מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעֶיךָ.

דברים פרק יא פסוקים יג,כ:

וְהָיָה אִם-שָׁמַע... וְכָתַבְתֶּם עַל-מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעֶיךָ.

ב. הפתח שחייב במזוזה

בפוסקים הובאו תשעה תנאים לחיוב מזוזה. רק פתח שמתקיימים בו כל התנאים, חייב במזוזה:

א. פתח לחדר ד' על ד' אמות או יותר

תלמוד בבלי סוכה דף ג עמוד א-ב:

דתנו רבנן: בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות (1.92X1.92 מטר), פטור מן המזוזה... מאי טעמא? ד'בית' כתיב בהו.

כל זה בחדר שנועד למגורים, אך בחדר שאינו נועד למגורים, והוא ממלא את ייעודו בפחות מארבע אמות, כתבו הפוסקים:

בן איש חי שנה שניה פרשת כי תבוא סעיף יט:

וחדר קטן שאין בו ד' אמות על ד' אמות ומשם נכנס לחדרים שיש בהם שיעור, חייב לקבוע מזוזה גם בפתח חדר הקטן, ואף על גב דאיכא פלוגתא בזה קיימא לן ספק איסור תורה להחמיר, אך יקבענה בלא ברכה... וכן בית גדול שיש בו חדרים קטנים להניח שם חפצים חייבין במזוזה, אך לא יברך.

❖ **חוה דעתך, האם שני הדינים שכתב ה'בן איש חי' תלויים זה בזה בהכרח, או שהם נובעים מטעמים שונים?**

ב - ד. פתח שיש לו שתי מזוזות ומשקוף, ומשמש לחדר שיש לו תקרה

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף לג עמוד ב:

ואמר רבא: הני פיתחי שימאי (פתחים מקולקלים) פטורין מן המזוזה. מאי פיתחי שימאי? פליגי בה (חלקו בזה) רב ריחומי ואבא יוסי, חד אמר: דלית להו תקרה, וחד אמר: דלית להו שקופי.

רש"י על הגמרא:

תקרה - אסקופה עליונה (משקוף). **שקפי -** מזוזות. לישנא אחרינא (פירוש אחר): **תקרה -** שאין הבית מקורה, **שקפי -** אסקופה עליונה.

כסף משנה הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ו הלכה ה:

ומשמע לרבינו (הרמב"ם) דלא פליגי (בגמרא) אלא בפירושא ד'שימאי' מאי ניהו, אבל לענין דינא, כוליה עלמא מודו דבין לית להו תקרה בין לית להו שקפי - פטורים.

אולם, בחדר שאין דרכו להיות מקורה, כתבו הפוסקים:

פתחי תשובה על שולחן ערוך יורה דעה סימן רפו סעיף יד סעיף קטן יג:

עיי' בתשובת הר הכרמל חלק יורה דעה סימן כ"ג, שכתב, בחדר שקורין קי"ך (מקום שמסיקים בו תנורים, שאין לו תקרה, כדי שיצא העשן)... חייב במזוזה אף על פי שאינו מקורה כלל, מכל מקום, כיון שדרכו להיות אינו מקורה, דמי לשערי חצרות, דחייב במזוזה מטעם זה.

ה. פתח שגובהו עשרה טפחים או יותר

תלמוד בבלי יומא דף יא עמוד ב:

תני רב שמואל בר יהודה קמיה דרבא; ששה שערים פטורין מן המזוזה... ושער שאינו גבוה עשרה (טפחים - 86 ס"מ).

ו. פתח לבית של חול

תלמוד בבלי יומא דף יא עמוד ב:

דתניא: בית הכנסת שיש בה בית דירה לחזן הכנסת - חייב במזוזה, ושאין בה בית דירה - רבי מאיר מחייב, וחכמים פטורין.

שולחן ערוך יורה דעה סימן רפו סעיפים ג,י:

בית הכנסת, אם יש בו דירה לשום אדם, חייב במזוזה. בית המדרש פטור מהמזוזה... ויש אומרים שבית המדרש חייב במזוזה (כיוון שהתלמידים יושבים בו מהבוקר ועד הערב דומה לדירה), ונכון לחוש לדבריהם, אבל לא יברך עליה.

❖ **מהי נקודת המחלוקת לגבי חיוב בית מדרש במזוזה?**

ז. פתח לחדר שמשמש את האדם

תלמוד בבלי מסכת יומא דף יא עמוד א:

דתניא: ביתך - ביתך המיוחד לך, פרט לבית התבן ולבית הבקר ולבית העצים ולבית האוצרות, שפטורין מן המזוזה, ויש מחייבין.

הרמב"ם פסק להלכה שרק מקום המשמש לתשימש האדם ממש, חייב במזוזה:

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ו הלכה ז:

בית התבן, בית הבקר, בית העצים, בית אוצרות, פטורין מן המזוזה... לפיכך, רפת הבקר שהנשים יושבות בה ומתקשטות בה חייבות במזוזה שהרי יש בה יחוד לדירת אדם.

והגית בו' - דפי לימוד עצמי לחיילי צה"ל

לדעת ה'דעת קדושים' מבנה כזה חייב במזוזה:

דעת קדושים מבוטשטש יורה דעה סימן רפו סעיף א
סעיף קטן א:

אהל זרוק (תיבה הראויה למגורים, המיטלטלת ממקום למקום), בעת עומדו על הארץ חייב לכולי עלמא במזוזה. אך, גם בעת שמטולטל, ... כל שגוף המחיצות יכולות לעמוד ברוח שאינה מצויה יש לומר דחייב.

אולם ה'מקדש מעט' תמה על דבריו:

מקדש מעט על הדעת קדושים הנ"ל:

וצריך עיון, דהא אין לך דירת ארעי גרוע מזו.

❖ כיצד לדעתך ישיב ה'דעת קדושים' על טענת ה'מקדש מעט'?

כדרכו של ה'מקדש מעט' נקט גם הגר"מ שטרנבוך, אך הבחין במשך הזמן שבדרך כלל קראונו עומד במקומו יותר משלושים יום (והוא הדין למכולה העומדת במקומה יותר משלושים יום):

שו"ת תשובות והנהגות חלק ב סימן תקמב:

הנה בשולחן ערוך יורה דעה (רפו סעיף יא) כתב שבתים שבספינה פטורין, ומפורש ברמב"ם הטעם לפי שאינם עשויים לדירת קבע, אם כן לפי זה גם כאן (בקרוואן), דהוי נייך כמוהו ואינו קבוע, צריך להיות פטור ממזוזה. ויש לחלק, דשאני ספינה, דנייד כל הזמן, ולא נקרא קבוע כבית בזה, הוא דפטור, אבל כאן דגרים ומשתמשים בו כבית במקום קבוע, מסתבר אם נמצא במקום קבוע שלושים יום דומה לקבוע, וחייב מדרבנן במזוזה כמו בית שכור דנראה כשלו.

ולפי זה בנידון שנשאלתי שהקרוואן קבוע שם תמיד, ורצונו לגור שם כחודש ויותר פעמיים בשנה, ומונח אז ולא נייך, נראה שראוי לקבוע מזוזה אבל בלי ברכה. אבל, במקום שהוא תמיד נייך, ולא נמצא אפילו שלושים יום במקום אחד, לא חייבו חז"ל, דלא דמיא לבית, ופטור לגמרי ממזוזה.

❖ לדעה זו, מהו ההבדל בין בית שבספינה לקרוואן?

ד. הלכה למעשה

כך נפסק להלכה בספרנו 'הלכה כסדרה-הלכות מזוזה':

קרוואנים המשמשים למגורים חייבים במזוזה בברכה, ואף אם מעתיקים אותם מידי פעם ממקום למקום. אמנם, יש להקפיד לקבועה כאשר הקרוואן הוצב במקום בו הוא אמור להיות מונח יותר משלושים יום (ואין להוריד את המזוזה בזמן העתקתו ממקום למקום).

לעומת זאת, השולחן ערוך פסק כרוב הראשונים שסברו שגם מקום המשמש לתשמישים עקיפים יותר, חייב במזוזה:

שולחן ערוך יורה דעה סימן רפו סעיף ב:

בית התבן, בית העצים ובית הבקר חייבים.

ח. פתח לחדר העשוי לדירת כבוד

תלמוד בבלי מסכת יומא דף יא עמוד א:

באמת אמרו: בית הכסא... ובית המרחץ... אף על פי שהנשים מתקשטות בהן - פטורין מן המזוזה, משום דנפיש זוהמיה (שאינם עשויים לדירת כבוד).

ט. פתח לדירת קבע

תלמוד בבלי יומא דף י עמוד א-ב:

סוכת החג בחג, רבי יהודה מחייב וחכמים פטורין. ותני עלה: רבי יהודה מחייב בעירוב ובמזוזה ובמעשר... אמר רבא... רבי יהודה לטעמיה, דאמר: סוכה דירת קבע בעינן, ומיחייבא במזוזה. ורבנן לטעמיה, דאמר: סוכה דירת עראי בעינן, ולא מיחייבא במזוזה.

הרמב"ם הוסיף תנאי נוסף, שדווקא פתח עם דלתות חייב במזוזה אך חלקו עליו שאר הפוסקים:

שולחן ערוך יורה דעה סימן רפו סעיף טו:

הבית, אף על פי שאין לו דלתות, חייב במזוזה (רוב הפוסקים). ויש מי שפוסק (רמב"ם).

❖ מעיון בתנאים השונים, התובל להסביר את העיקרון ההלכתי העיקרי המנחה בחיוב מזוזה?

עוד כתב הרמב"ם לגבי בית שעל גבי ספינה:

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ו הלכה ט:

...ובית שבספינה, פטורין מן המזוזה לפי שאינן עשויין לדירת קבע.

❖ מדוע בית שבספינה פטור ממזוזה, הרי הבניין שם בנוי בבניה של קבע?

ג. חובת מזוזה במבנה יביל

❖ חווה דעתך, על פי מה שלמדנו, האם מכולה המשמשת למגורים שכל כמה חודשים מזיזים אותה ממקום למקום חייבת במזוזה?

הפוסקים דנו בשאלה זו. נראה שעיקר הדיון הוא האם מכולה נחשבת כדירת ארעי ואם כן פטורה ממזוזה, או לא.

והגית בו'

דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל
יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית
מערכת: סא"ל הרב ישי איתן רע"ן הלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה,
סרן הרב דודי גרינפלד קמ"ד בתיבה, אע"צ הרב חנניה שפרן
בתיבה ועריכה: ט' ר' יצחק ענתבי

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות: bmlhalacha@gmail.com

